

Itinerari Literari pel Vendrell

Plaça dels Germans Ramon

1. El pont de França
2. El carrer de les Quatre Fonts
3. El Carrer Nou
4. La plaça dels Germans Ramon
5. La plaça Vella
6. El mercat
7. La baixada de Sant Miquel
El carrer dels Cafès
8. El Tívoli
9. El carrer Àngel Guimerà
La impremta Ramon
La plaça del Centre
10. Cal Ximet. Casa Pairal dels Guimerà
11. La plaça Nova
12. La plaça de les Garrofes
13. La plaça de Jaume I. La casa Socias
14. La Biblioteca Pública Terra Baixa
15. El Museu Apel·les Fenosa

1

Pont de França

El Vendrell, voltat de vinyes que el pagès amb el seu art exquisit treballa, carregades a l'estiu del fruit saborós d'on regala a doll fet el vi ardentíssim per a encendre la sang de les venes. El Vendrell, amb les seves arbecuines de verdors cendrejants i eternes, ací i allà aixecant-se en les parades com a pastors de ramats guardant els seus ceps que al seu entorn pasturen; amb els seus garroferars de verd maragda, que quan els hi abasten el fruit de la collita ja s'ha ensenyorit el novell de les brancades que aimen les alenades de la mar tebiona i per a aspirar-la sembla que s'enfilen per les roques enfonsant-hi les urpes dels peus fins a les entranyes.

Àngel Guimerà, discurs presidencial del Certamen Científic-literari del Vendrell (1887), *Cants a la pàtria* (1906)

Romanço del pont de França

Pont de França, pont de França,
sobrevius enmig d'afanys.
pont de França, encara ets jove
pont de França, tens cent anys.
(...)

Abans d'explicar la història
i els detalls del naixement,
repassem l'efervescència
que hi havia en 'quell moment.

I per tota la comarca
ja n'era cap i casal,
d'una marcada tendència
progressista i lliberal

De pagesos molts n'hi havia,
artesans i terrissers,
comerciants de tota mena
i també forces boters.

El Vendrell llavors tenia
ben bé cinc mil habitants;
comparada amb altres viles
era de les més importants.

Jaume Arnella, *Romanço del pont de França*,
amb motiu del centenari de la seva construcció (1988)

El carrer de les Quatre Fonts

La drogueria del Galofre feia cantonada als corralons del Cintet. Era la tenda de més importància de la placeta. Els compradors hi quèiem com mosques, xocolates, tota mena de golafreries, i mil coses més, necessitaven d'una agilitat ben entrenada per a donar abast a la demanda. Jo hi feia cap de tant en tant, però no per carquinyolis o paciències, sinó per altre article menys ambicionat. Hi anava per ensofrades. Els boters les necessitaven per vímets. Ficades les manades dintre d'un cossi ben tapat amb terra a l'entorn, hi deixàvem una ensofrada encesa. Amb tal operació, el color dels vímets devenia més viva i lluenta, com feta de cira-botes.

(...)

Doncs el Galofre sortia una estona per feina de la bona. Tenia un molí de xocolata entre l'estanc de les Quatre Fonts i la cantonada del carrer de l'Om. Un cavallet que el feia rodar en quan sentia el crit, que el Galofre feia d'esma. De *Brillo!* de *Brillo!* pegava cada embranzida, que els conos de plata que esmicolaven el cacau rodaven furients, i la xocolata semblava aromatitzar, amb la seva olor l'ambient de tota la plaça.

Josep Aixalà: "Així és la vida. Records de noi"
dins "Vendrellenques" a *Hores vagaroses* (1930)

3

El carrer Nou

Els records d'infantesa

Lsi la sang no em parlés tan fort com me parla, m'ho cridarien els records d'infantesa d'aquesta vila que mai se m'han esborrat i on ara tot pren existència dintre meu (...) tots companys d'estudi al carrer Nou o al torrent, al joc del rescat o fent pedrades.

Discurs d'Àngel Guimerà, llegit per en Pere B.Tarragó, secretari de la Comissió de l'homenatge de 1909. *El Baix Penadès* (5 de juny de 1909)

Notícia

Los vecinos de la calle Nueva, cuyas casas dan salida al torrente de la Bisbal, se quejan de la incomodidad y peligro en que les tiene la caterva de chiquillos que casi todos los días acuden á pedrada limpia entre ellos divididos en dos bandos, habiendo roto algunos cristales de dichas casas, con exposición de que rompan el bautismo á algún pacífico transeunte ó vecino.

El Vendrellense, (23 de gener de 1898)

El joc de la pilota

Tanta era l'afició al joc de la pilota, que els amateurs habilitaren un espaiós local al carrer Nou.

Narcís Bas i Socías, *La Nari* (1925-1926)

4

La plaça dels Germans Ramon

PAU Vols callar!... Que estém fent un grupo de pessebre. Nosaltres som los pastorets que esmorsan y tú l'angelet que'ls hi anuncias que'l Bon Jesuset ha nascut à Betlém.

(Se sent un flubiol que sona una tocada popular acompanyant lo crech, crich, crech del ball de bastons.)

ANGE. ¡Je, je, je!... Sempre'n teniu una per dir! Sentiu? Els del ball de bastons encara ballan y repican.

PAU Deix que ballin; ants no haurán ballat tant com hi fet ballar jo ab la gralla, per estona'n tenen.

(Se sent dintre la casa una veu que crida á l'Angeleta)

ANGE. La mare'm crida, y aquell Angel de qué parlavau té d'aixecá'l vol.

PAU ¡Malviatge!... Com ho farém ara sense tu?

ANGE Féuse compte que hi soch y que encara no m'heu vist, com ants de beure... Ja vaig, mare!... Adeu siau y que aprofiti!

TOM. Gracias!...

PAU Adeu!...

(L'Angeleta s'ha ficat á dintre. Lo ball de bastons para, sentintse després més lluny)

Ramon Ramon i Vidales,
En Pau de la gralla o la festa major de la vila (1900)

5 La plaça Vella

Cuadro descriptiu L'àngel negre

Per lo Camp de Tarragona
tan vilas com llogarets
festa ó fira may és bona
si acàs falten los XIQUETS

Catalunya pintoresca

De peus á la platja
y'l cap á montanya
s'engronxa y's banya
lo més rich joyell
que guarda la terra
per dins son passatje,
tal es lo vilatge
crídat per Vendrell.
(...)

Pilastra geganta
de pedra ferrenya
l'aloca y ensenya
de creure y pregar,
capsada per l'àngel
que vetlla y vigila
no's troba en cap vila
més bell campanar.

Joan Ramon i Soler, *La Gralla*,
(L'Havana, 6 d'octubre de 1889)

És dita estàtua una figura gegantina que mideix una alçaria de 18 a 20 pams, tallada en bonas y correctes formes, y representa a Tobies lo tendre company Sant Rafel. Feta de planxes de coure y pintada en son primitiu estat, avuy ha pres un color negre que'l temps, lo sol y las pluhas s'han encarregat d'imprimir en sa fesomia y vestimentas.

En la actualitat està incompleta, puix sufri la mutilació de dos membres que tinguérem ocasió de veurer en la casa de la vila hont se guardan. Lo un d'ells es una de las ales que li arrancà lo furiós mestral que, durant la nit del 8 al 9 de Desembre de 1839, se feu sentir gairebé per tot Catalunya, l'altre es la cama dreta que per via de distracció, á tirs li feren caurer los francesos en lo any 1811, quan après de la caiguda de Tarragona restaren senyors de tot aquell fèrtil camp

Jaume Ramon i Vidales,
"L'àngel negre del Vendrell"
La Gramalla (1870)

6

El mercat

VENDRELL: Cent duros anyals me xuclan
 á Foment per plantá un camp;
 y com si ab aquestas plagas
 no tingués prou mal-de-caps
 demanen que desembolsi
 la friolera de dotze anys
 en cada hu, vint mil pessetas
 per a comprar el mercat.
 Si endevant passa'l projecte
 no sé com ho faré pas,
 y crech que hauré d'empenyar-me
 fins l'angel del campanar.

Jaume Ramon i Vidales, *Roda'l mon..., i torna al born*
 (Estrenada el 27 de març de 1892 al Casino-Circo)

7

La baixada de Sant Miquel El carrer dels Cafès

Pocs dies transcorreguts després de la cruent i inoblidable catàstrofe del 4 de març, els veïns de la vila, amb recança, esma-perduts, amb un desconsol innarrable, intentaven a impuls de l'imperiosa necessitat, renovar els seus quotidians quefers.

Pel Vendrell havien sonat les destructores trompes de Jericó, i arreu es veïen munts de pedres, plom esborrellat, edificis fumant encara i l'aire semblava portar les vibracions de la campana i el bronzir de les bales. Un malvat, que Déu va tirar a la terra com un de tants monstres, el qual imposava respecte pel sanguinari de sos procediments i per la força de les baionetes que l'obeïen, temorós, sens dubte, de que els vendrellencs, tornessin a oposar-li tan ferotge resistència, ordenà al batlle de la vila l'immediat enderrocament de la torre del Miquelot, amb la pietosa intenció de fusellar tot l'ajuntament, si al tornar de la marxa que anava a emprendre, la torre no estava ran de les altres cases.

Josep Aixalà i Casellas, *Pensant amb la vila* (1929)

“Cafè d’Espanya, situat al carrer del Sol, boi tocant al carrer de Cases Noves”

Després d’una tarda d’ebullició popular, en la que descollà una nota seriosa, magnífica, de gran colorit, la processó de Santa Anna, vingué la calma serena.(...)

Del cafè sortí, a l’oir picar de mans, el noi gran de cal Galliner, un xicot jove que feia de mosso, llest com una centella i amb dugues orelles que semblaven dugues nanses d’olla. El seguia el seu cadell perdiguer que, enjogassat, posà dugues potes damunt els genolls del vell Ratat, el qual s’esverà extraordinàriament.

- No tingui por, senyor Jaume –féu el mosso-. Els dies de festa no mossega.

Narcís Bas i Socias, *La Nari* (1925-26)

8 El Tívoli

El Certamen Científico-literari del Vendrell
(27 de juliol, 1887)

Dia ben agradós és per a mi el d’avui, en què, per condescendència vostra, em doneu una de les presidències d’aquest certamen (...) amb aquesta mostra de benvolença heu significat que admeteu com a fill de la vila a qui us parla, que si bé no ha nascut en ella, en ella hi té el casal de son pare (...) an ella s’obrí el seu pensament i el seu sentir als efectes més grats de l’ànima (...) en ella va començar a parlar aquesta enèrgica llengua catalana, que és més bella que totes les altres llengües del món.

Àngel Guimerà,
Cants a la pàtria
(1906)

Carta de Guimerà a Jaume Ramon i Vidales

Barcelona, 12 de març 1900

Estimat amich Ramon:

May he dubtat del teu catalanisme; sinó que pàssan unas cosas més estranyes aquestos últims temps, ab matèria de conviccions antigas en certa gent, que un no sap en quina paret toca. Jo repeteixo que may he duptat del teu catalanisme, perquè fora lo mateix que si dubtés del meu propi.

[...]

Lo diumenge á la tarde hi ha un meeting catalanista á Sitjas; donchs bé, acabat aquest vindria molt bé agafar lo tren que deu passar per Sitjas allà á las sis de la tarde y venimos alguns amichs al Vendrell á fi de predicar aque-llas ideas.

[...]

Lo local podria ser, si creyeu que per la precipitació no hi acudiría molta gent, al antich Casino dels Senyors á la Muralla, y, si creyeu que s'ompliria, al teatro de la Plasseta dels Alls. Aixó ja's veuria.

Pera evitar compromisos que se't poguessin ocasionar y cuestiones locals que de cap manera voldríam promoure contra tu, se pot dir que és la Unió Catalanista qui per sa pròpia voluntat organisa aquest acte de propaganda. Sobretot envia'l telegrama y detalls per correu.

Adeu, ton millor amich que espera abrassarte'l diumenge.

Àngel Guimerà, *Obres Completes* (1978)

9 El carrer Àngel Guimerà La impremta Ramon La plaça del Centre

Impremta Ramon

Y aquí'ns tenen tan trem-pats y ab bons colors que donan vuyt mesos de viure á fora, menjant cireras, es-pessigant rahims i esclofollant castanyas. Temps hi ha hagut per tot, y si no arriba á morir en Cánovas de mala mort hi hauríam hagut de menjar los turrons y'l gall de Nadal y qui sap si la mona del any que vé”.

Pere Aldavert, *La Renaixensa* (29 d'octubre de 1897)

Crítica teatral al Casino Circo

Al alzarse el telón, apercibido el público, ignorante la mayor parte del aviso de la empresa, que se le daba gato por liebre, como vulgarmente se dice, emprendiéndola con una de silbidos i gritería que fué imposible continuar la obra á pesar del empeño de los actores en acometerla, hasta que algún naranjazo, y sentimos tenerlo así que consignar, les obligó a bajar el telón más que de prisa (...)

El Vendrellense (24 de març de 1895)

10

Cal Ximet Casa pairal dels Guimerà

Records

(...)

Sobre les lloses gastades
encara sé els regueralls
per on les bales corrien
i on feia bo de matar.

I sé el lloc on amagàvem
el carbó de les senyals;
i veig els mossos i els lladres
per sota l'emblanquinat.

De puntetes les escales
he pujat sens respirar,
temorós de què es deixondi
tot un món endormiscat.

Valga'm Déu, quina tristesa
per eixes cambres on vaig!...
Tot em fa carrer i em mira;
fins els mobles, quin posat!

A cada passa que dono
enrera em tinc de girar:
sembla em toquen per l'espatlla
i em parlen de baix en baix.

Crec cada porta que empenyo
que l'obren de l'altra part;
i, ai darrera de cada una
la mare em penso trobar!
(...)

Àngel Guimerà,
Obres Completes (1978)

11

La plaça Nova

El mestre utilitza un Bergonzi, certamen bo, excel·lent però una mica fatigat de tants anys de desplaçament, de penes i fatigues. És un instrument absolutament viscut, molt assonat, que sovint ha estat possible d'ésser vist aguantat amb algun cordill i amb alguna fusteta de llumí per falcar algun buit. Venerable instrument! El mestre sosté que les cordes del seu Bergonzi quan sonen millor és quan estan a punt de rompre's. De vegades se li han romput en ple concert. El públic ho ha entès de seguida. Quan hom veu Casals a través del seu violoncel, apareix un home ple d'humanitat, d'un bon sentit madurat i finíssim.

Josep Pla, *Homenots. Tercera sèrie*.(1972)

Per la pau

Ja prou de sang i de plom
damunt dels camps de batalla.
Sembrem els camps de forment:
cada u sembri en sa pàtria

Mai més odis entre humans;
fem eterna una abraçada:
cel igual tenim per tots,
terra mateixa ens aguanta.

Tots tenim un cor al pit,
tots som fills de pare i mare:
a tots ens ha fet un Déu,
i Ell no ha triat una raça.

Anem i vinguem del mar
cercant l'amor i tornant-la;
fem igual que els oronels
que pertot aimen i els aimen.

Que s'acabi l'avorrir,
que es tornin eines les armes,
que no es vessi més la sang,
que no corrin més les llàgrimes.

I preguin els sacerdots
per tota la gent que és nada,
fins que s'aixequin les creus
més altes que les espases.

Àngel Guimerà, *Obres Completes* (1978)

Cal Mumbrú

Quins vents el duïen a aquell barri? Si no demanava caritat fent moure l'arquet per les cantonades o en els grans portals senyorials, com es podia guanyar la vida? Ell s'ho devia saber. L'home del violí no era un mendicant, encara que el veiessin per les tavernes: l'home del violí era un artista. I era gelós del seu art, i de la dignitat del seu art; i era tan orgullós de la seva funció imprescindible com el paleta, i el manyà i el fuster, i el boter, i tots els obrers i artesans que es tenien per puntals de la societat.

Alfons Maseras, "L'home del violí", dins *Setze contes* (1922)

12

La plaça de les Garrofes

Aquesta bonhomia vendrellenca, esclatava més vigorosa els diumenges que en les demés diades. El major relleu li donava el mercat dominical, amb el seu moviment extraordinari. Perquè el mercat diumenger del Vendrell arribà a alcançar gran ressò. Les contractacions a la Plaça Nova eren contínues. Des de tupins i olles de terra cuita fins als utensilis de cuina més refinats, i des de les mantes, faixes i tapaboques fins a les cretones, percalcs i teixits de fil pur, l'escampall de parades sobreeixia en molt a la capacitat de la plaça i anava a estendre's un bon xic endins d'alguns carrers a ella afluents. Era allò un formigueig humà, que s'escorria cap a la Plaça de les Garrofes, on es realitzaven operacions de compra-venda d'aquest fruit, com també s'eixamplava envers a la Plaça dels Alls, on s'hi establia el mercat de garrinets i on s'hi alçaven –a les seves temporades– muntanyes de forcs d'allis estibats, exposició esplèndida d'una de les riqueses agràries de la comarca.

Narcís Bas i Socias, *La Nari* (1925-1926)

13

La plaça de Jaume I La casa Socias

De la vila del Vendrell

Adéu, vila regalada,
adéu, vila del Vendrell,
que fas una olor mesclada
de garrofa i vi novell.

Vibren cases blanquinoses
sota el dia solellós;
beuen les eugues, calmoses,
en els vells abeuradors.

Cremen marges i vessanes,
les veremes seran bones
fa l'abella zumzejant.

I encabides en tartanes
a berenes van les dones,
cap a mar, sotraquejant.

Josep Carner, *Obres Completes* (1968)

14

La Biblioteca Pública Terra Baixa

MANELIC *(emportant-se-la a braços):* Lluny de la terra baixa!
(Perquè li obrin pas.) Fora tothom! Aparteu's-e!
He mort el llop! He mort el llop!
He mort el llop!
(Ho va repetint cridant mentres s'allunya.)

Teló

Àngel Guimerà, *Terra Baixa* (1897)

15

El Museu Apel·les Fenosa

LXXII

A Apel·les Fenosa

Filles som d'argila informe
grisa i freda com el món.
Un pur misteri ens infon
el deliri d'ésser forma.

Pits rodons, braços enlaire,
ja comencen d'existir
sota llunes altes i,
immòbils, enllà de l'aire.

Així que s'omple la vida
nostra faç, foscament crida
i esguarda amb ulls inhumans

l'home que la forma invoca:
com els sospirs d'una boca
eixides som de ses mans.

Mercè Rodoreda,
"Illa dels lliris vermells"
dins *Agonia de llum* (2002)

Escultura: tempesta perseguida pel bon temps (1957)

XXII

Fuges, tempesta,
del bon temps, i sofrien,
per la teva ceguesa,
l'or tardoral dels freixes,
cansada son de masos.

Salvador Espriu,
Formes i paraules (1975)

Andrómaca i René

Al jardí de l'antiga mansió
que els amics Fenosa te-
nen al Vendrell, hi arrela
una esplendorosa pal-
mera que respon al nom
d'Andrómaca.

Joan Perucho,
Gàbia per a petits animals feliços,
Barcelona, Quadern Crema, 1981

Poema per a l'exposició Apel·les Fenosa (Sala Parés, desembre de 1933)

Figurina d'argila.

Dolça forma, que una esperança
violenta ha pres als destins;
mica pura de terra, dins
un buit de la llum dibuixant-se.

La seva solitud (amor!)
atònit un record et mira
des del temps massa ple, que gira
entorn del teu fràgil llangor.

Ja més simple, ¿com t'hi podries
reconèixer? Tu no canvies,
dura als somnis com a la mà.

No comprenem què et pot armar
amb un tan innocent imperi;
però és nostre tot el misteri.

Carles Riba ,
"Lírica de cambra"
dins *Tres Suites* (1930-35)

Relació d'autors citats

Àngel Guimerà i Jorge
(Sta. Cruz de Tenerife,
1845 - Barcelona, 1924)

Jaume Ramon i Vidales
(El Vendrell, 1846 - 1900)

Pere Aldavert i Martorell
(Barcelona, 1850 - 1932)

Joan Ramon i Soler
(El Vendrell, 1851 - 1900)

Ramon Ramon i Vidales
(El Vendrell, 1857 - 1916)

Josep Aixalà i Caselles
(El Vendrell, 1860 -
L'Havana, 1944)

Narcís Bas i Socías
(El Vendrell, 1868 -
Barcelona, 1941)

Jaume Orpinell i Borrut
(El Vendrell, 1874 -1909)

Alfons Maseras i Galtès
(Sant Jaume dels
Domenys, 1884 -Tolosa, 1939)

Josep Carner i Puigoriol
(Barcelona, 1884-
Brussel·les ,1970)

Carles Riba i Bracons
(Barcelona, 1893 - 1959)

Josep Pla i Casadevall
(Palafrugell, 1897-
Llofriu, 1981)

Mercè Rodoreda i Gurguí
(Barcelona ,1908 -
Girona , 1983)

Salvador Espriu i Castelló
(Santa Coloma de Farners,
1913 - Barcelona, 1985)

Joan Perucho i Gutiérrez
(1920- 2003)

Jaume Arnella i París
(Barcelona, 1943)

Organitza:

**Ajuntament
del Vendrell**

**INSTITUT
D'ESTUDIS
PENEDESENCs**

Idea i selecció de textos:

Neus Oliveras

Agraïments:

Marta Casas, Àngels Santacana, Frederic Porta

Fotografia de la portada: Joan-Ramon Ivern

Pintures murals: Jordi Lluçà i Iraida Lluçà

Hi col·labora:

**BIBLIOTECA
PÚBLICA
TERRA BAIXA**

FUNDACIÓ

**APEL·LES
FENOSA**

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana

**AMICS DEL
CAMPANAR**

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
i Mitjans de Comunicació
Arxiu Comarcal del Baix Penedès

Consell Comarcal
BAIX PENEDÈS

TR3SC